

Ètica platònica. L'intelectualisme moral

dimecres 4 de novembre de 2015, per filosofem

Per a Plató, les Idees morals són patrons morals universals amb els quals podem jutjar els comportaments humans. Els valors universals (les Idees) són vàlids per a l'individu i per a la col·lectivitat. Defineixen l'ideal de societat humana. Segons Plató, existeix alguna cosa que és "la veritat sobre com hem de viure", i l'intel·lecte humà la coneix en assolir el coneixement de les Idees perfectes, immutables i immaterials.

Sumari

- 1. L'Ètica de Plató en els seus diàlegs
 - 1.1 Etapa de joventut (diàlegs socràtics)
 - 1.2 Etapa de transició (diàlegs de transició)
 - 1.3 Etapa de maduresa (diàlegs de maduresa)
- 2. Intel·lectualisme moral

1. L'Ètica de Plató en els seus diàlegs

Per a Plató, **les Idees morals són patrons morals universals amb els quals podem jutjar els comportaments humans.** Els valors universals (les Idees) són vàlids per a l'individu i per a la col·lectivitat. **Defineixen l'ideal de societat humana.** Segons Plató, existeix alguna cosa que és "la veritat sobre com hem de viure", i l'intel·lecte humà la coneix en assolir el coneixement de les Idees perfectes, immutables i immaterials. Només qui assolisca aquest coneixement tindrà la qualificació adient per dirigir l'organització política i moral de la societat. Segons Plató, el filòsof és l'*home* que coneix les idees i, per tant, és qui podrà solucionar els problemes de la convivència humana. Per a Plató, l'Estat ideal és el que està governat per *homes* amants de la saviesa i, alhora, excel·lents i feliços, és a dir, per filòsofs.

1.1 Etapa de joventut (diàlegs socràtics)

Plató, als diàlegs socràtics, investiga sobre la definició d'alguna virtut i, encara que no hi arribe a cap conclusió, sí es fidel al principi central socràtic: **la virtut pot reduir-se a saviesa** o coneixement, amb el seu corol·lari que **totes les virtuts són una.**

Al *Càrmides* trobem en germen la **doctrina central de la República : els mals de la comunitat només desapareixeran quan el poder polític es combine amb el coneixement d'un criteri moral universal.** El governant ha de posseir "una classe única de saber que té per objecte el bé i el mal". Aquest coneixement li proporcionarà criteris universals vàlids per a "jutjar" les accions humanes.

En *Protàgores*, **les errades de la conducta humana són tractades com errors de judici** a l'hora de fer el càlcul hedonístic (plaers menys dolors). Tot malfactor és un ignorant, diu Sòcrates. Vet ací, l'intel·lectualisme moral.

1.2 Etapa de transició (diàlegs de transició)

Al *Gòrgies*, Plató pretén acabar amb la pretensió que la retòrica siga la tècnica per ensenyar la virtut; i estableix una distinció entre dos usos de la paraula "persuasíó": la que genera coneixement a qui és persuadit i la que no ho fa.

Posteriorment, el sofista Calicles sosté que el bé suprem és el poder per a satisfer tots els desitjos. Per a Sòcrates, el concepte de Bé està vinculat necessàriament amb la idea d'establir límits. És per això que **qualsevol bé desitjat s'ha de definir en estipular les regles que regeixen la conducta en la qual consisteix o de la qual resulta aquest bé particular.**

En aquest diàleg, Plató no contesta la pregunta "què és el Bé?" Però sí enuncia una condició necessària per a respondre aquesta qüestió: **per a definir el Bé cal especificar un conjunt de regles o normes reguladores del comportament humà.** Plató no defineix el Bé, però dissenya un Estat amb el tipus de vida comuna necessari per a què el Bé siga gaudit per tota la població. Aquesta tasca la desenvolupa en el diàleg *República*.

1.3 Etapa de maduresa (diàlegs de maduresa)

Pel que fa a l'**ànima**, en *República* trobem la **teoria de la naturalesa tripartita** de l'ànima (que torna a aparèixer en *Fedre* i en *Timeu*):

- la part racional, o capacitat de deliberar i pensar, caracteritzada com immortal;
 - la part irascible o fogosa del caràcter humà; i
- la part apetitiva, el desig natural de benestar material i de satisfaccions físiques.

Aquestes dues últimes són peribles.

Plató considerava les parts de l'ànima com les **motivacions del comportament humà** i no com parts en el sentit material, encara que en *Timeu*, Plató situa la part racional al cap, la part irascible al pit i l'apetitiva sota el diafragma.

Que hi ha parts a l'ànima s'infereix, segons Plató, per la presència de conflictes de motivacions. Plató parteix del fet empíric que sovint rivalitzen dins de l'*home* distints mòbils de l'acció. L'element de desig es distribueix en les tres parts, cadascuna de les quals té les seues pròpies apetències i plaers. La part racional desitja conèixer; la fogosa anhela honor i l'apetitiva riquesa com a medi de gratificació sensual. A elles els corresponen tres tipus de caràcter, cadascú dels quals persegueix el tipus de plaer que li és propi. Els *homes*, doncs, s'agrupen en tres classes segons la part de l'ànima que els domine, i aquesta divisió és l'exigida per l'Estat tripartit. En fer aquesta classificació, Plató té un interès fonamentalment ètic: insistir-hi que l'element racional de l'ànima és el superior i el que per naturalesa ha de governar els altres. El grup social al qual pertany un *home* pot ser establert per la seua educació, però aquesta no és determinant. Plató creu que hi ha sabaters nats i governants nats.

La **justícia en l'ànima** consisteix en què cada part desenvolupe la funció pròpia que li ha estat assignada amb la deguda harmonia i amb la subordinació pròpia d'allò inferior a allò superior. Un individu és savi perquè la raó governa en ell i valent perquè l'ànima passional exerceix el seu paper. I un individu té tempança si la seua raó governa les seues desitjos corporals. Però la justícia no pertany a aquesta o aquella part o relació de l'ànima, sinó al seu ordenament total. Amb aquesta concepció de la salut de l'ànima basada en la perfecta organització de les seues parts, la sofística rebé la resposta definitiva pel que fa a l'ètica. Plató posà fi a la controvèrsia "*fisis vs. nómos*", naturalesa o llei, perquè l'ànima sana i natural s'expressa en actes legals i justos. L'ètica de Plató és **eudemonista**. Està adreçada a l'assoliment del suprem bé de l'*home*, la possessió del qual li proporciona vertadera felicitat. El bé suprem de l'*home* és desenvolupar-se com ésser racional i moral, el constant cultiu de la seua ànima, el benestar general i harmoniós de la seua vida.

2. Intel·lectualisme moral

L'**intel·lectualisme moral** és la teoria ètica segons la qual **la conducta moral només és possible si descansa en el coneixement del bé i de la justícia**. En general, la filosofia grega defensà, en major o menor mesura, aquesta postura però sens dubte el seu representant més destacat fou SÒCRATES.

La **tesi principal** de l'intel·lectualisme moral és que **el comportament moral correcte es basa en el coneixement del bé**. Només qui coneix què és el bé i què és la justícia podrà comportar-se d'una manera bona i justa. Açò és així perquè, segons argumenta Sòcrates, quan algú de vosaltres està malalt no proposa una votació per a establir quin remei és més adequat per a guarir la malaltia, el que fa es avisar el metge i sotmetre's al seu judici i recomanacions; quan un exèrcit vol derrotar l'enemic tampoc no es fa una consulta popular per a establir quina és la millor manera d'atacar, és l'estratega qui decideix la manera de dirigir els soldats i de plantejar les batalles. Per què quan es tracta del comportament moral deixem que tothom opine i ens sotmetem a la majoria i no cridem a qui sap què és el bé i què és la justícia?

Per a l'intel·lectualisme moral **els comportaments ètico-polítics són cosa d'experts**. Aquesta proposta socràtica pot donar lloc a interpretacions polítiques antidemocràtiques i elitistes (com, per cert, es veu clarament en la filosofia política del seu deixeble Plató).

El punt de vista de Sòcrates està viciat per **certa ambigüitat**: quan Sòcrates diu que el coneixement es troba a la base de la moral i la política, a quin coneixement es refereix? Pel que fa al coneixement, podem distingir entre saber fer alguna cosa i saber què és aquesta cosa. Per exemple, l'artista sap fer bellesa, però possiblement no sap què és la bellesa, ni quins passos concrets cal seguir per a aconseguir-la. El primer tipus de saber és un saber entès com a destresa (bé siga corporal o espiritual) per a la realització d'alguna cosa, i el segon tipus és un saber entès com a coneixement explícit i conscient d'alguna cosa (com ocorre per exemple en la ciència). És fàcil d'observar que aquestes dues formes de saber no han d'anar necessàriament unides, així l'historiador i el crític de l'art poden saber explícitament moltes coses relatives a la bellesa, però és molt possible que no sàpien crear art ni bellesa. Sembla ser que Sòcrates demanava un coneixement del segon tipus com a garantia de les accions bones i justes. D'ací la confusió que creava en els seus interlocutors quan els preguntava per una definició d'allò sobre el que se'ls suposava experts.

Les nostres conviccions vulgars semblen contràries a l'intel·lectualisme moral doncs creiem que algú pot saber que alguna cosa està mal i no obstant açò fer-la. Per a l'intel·lectualisme moral **la perfecció moral és una conseqüència de la perfecció de l'intel·lecte o raó**; no obstant açò altres autors com Aristòtil s'acostaran més al punt de vista corrent en considerar que el coneixement no és condició suficient per a la conducta justa i bona. Aquest filòsof posarà com a fonament de la pràctica moral la perfecció de la voluntat més que la perfecció de l'intel·lecte: la conducta bona no depèn tant del coneixement com de la disciplina de la voluntat en la realització de les accions justes.